

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 10 lutego 2015 roku Sąd Rejonowy w Zgierzu oddalił wniosek

małoletniego M. M. (1) reprezentowanego przez przedstawicieli ustawowych A. M. i M. M. (2) o zatwierdzenie uchylecia się od skutków prawnych niezłożonego w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku po Z. S..

Podstawą rozstrzygnięcia było ustalenie przez Sąd Rejonowy, że zmarła w dniu 25 października 2012 r. Z. S. pozostawiła męża i rodzeństwo, w tym babkę A. M.. Spadek po zmarłej odrzuciła w pierw miejsce matka A. M., a następnie A. M.. Ostatnio wymieniona odrzuciła spadek przed notariuszem A. Z. w Kancelarii Notarialnej w Ł.. W treści aktu wskazano, że notariusz poinformował stawających do aktu o treści art. 1020, art. 1019 i art. 1024 k.c. W chwili śmierci Z. S., M. M. (1) miał 9 miesięcy. Niezwłocznie po zasięgnięciu opinii u adwokata w przedmiocie dziedziczenia przez M. M. (1), przedstawiciele ustawowi złożyli wniosek o uchylenie się od skutków prawnych niezłożonego w terminie oświadczenia spadkowego.

Postanowieniem z 8 lipca 2014 r. wydanym w sprawie V. N. 549/14 Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi zezwolił A. M. i M. M. (2) na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem małoletniego M. M. (1) polegającej na złożeniu w imieniu małoletniego oświadczenia o odrzuceniu spadku po zmarłej Z. S..

Ustalając stan faktyczny, Sąd uznał zeznania A. M. za niewiarygodne w części dotyczącej powzięcia przez nią wiadomości o dziedziczeniu przez jej syna M. M. (1). A. M. zeznała, że notariusz przed którą odrzucała spadek nie zasugerowała nawet, że M. M. (1) może dziedziczyć, co stoi w sprzeczności z zapisem w akcie notarialnym, iż notariusz pouczył składających o treści art. 1020 k.c. oraz stwierdzeniem notariusza, że zmarła miała dużo rodzeństwa i że dziedziczenie nie będzie dotyczyć jej syna.

W rozważaniach prawnych, Sąd Rejonowy powołując się na art. 1019 k.c. oraz art. 84, 86- 88 k.c. wyjaśnił, że A. M. nie może powoływać się na błąd co do prawa jako podstawę do uchylenia się od skutków prawnych niezłożonego w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku, gdyż nie dołożyła należytej staranności w ustaleniu, czy jej małoletni syn dziedziczy po Z. S.. Wątpliwość w tym zakresie powzięła bowiem już w trakcie wizyty u notariusza w dniu 27 listopada 2012 r., kiedy to sama odrzuciła spadek po Z. S., a kwestia ewentualnego dziedziczenia jej syna była przedmiotem rozmowy z notariuszem. Odrzucając spadek po Z. S., wiedziała, że w jej miejsce wchodzi dalsi zstępni spadkobiercy, więc już wówczas powinna była rozważyć odrzucenie spadku w imieniu małoletniego syna.

Sąd Rejonowy wskazał, że w sprawie niniejszej termin do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku w imieniu M. M. (1) minął w dniu 27 maja 2013 r.

Z powyższym postanowieniem nie zgodzili się A. i M. M. (2), zaskarżając je w całości. Rozstrzygnięciu zarzucili naruszenie prawa materialnego, tj.:

- art. 1019 § 1 k.c. poprzez zaniechanie odebrania od przedstawicieli ustawowych oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych niedotrzymania terminu do złożenia oświadczenia spadkowego oraz oświadczenia o odrzuceniu spadku, co przesądza o nierozpoznaniu istoty sprawy;

- art. 1019 § 2 k.c. przez jego błędne zastosowanie i wadliwe uznanie, że A. M. nie pozostawała w błędzie co do prawa, uzasadniającego uchylenie się od skutków prawnych niezachowania terminu do odrzucenia spadku;

- art. 1015 § 1 k.c. poprzez zaniechanie zbadania, kiedy M. M. (2) dowiedział się o tytule powołania M. M. (1) do spadku oraz zaniechanie wyjaśnienia, czy przysługuje mu termin ustawowy do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku w imieniu małoletniego, co przesądza o nierozpoznaniu istoty sprawy.

W dalszej kolejności skarżący zarzucili naruszenie prawa procesowego, tj.:

- art. 233 k.p.c. poprzez dowolną w miejsce swobodnej ocenę dowodów polegającą na bezzasadnym odmówieniu wiary zeznaniom A. M. w zakresie błędnego pouczenia uzyskanego od notariusza, błędnym uznaniu, że nie dołożyła ona należytej staranności w kwestii ustalenia, czy M. M. (1) nabędzie spadek po Z. S. oraz błędnym uznaniu, że Sąd nie miał możliwości ustalenia, czy wniosek został złożony w terminie, w sytuacji, gdy A. M. wykryła błąd wiosną 2014 r., a wniosek został złożony 12 maja 2014 r., zatem na pewno przed upływem rocznego terminu;

- art. 670 zd. pierwsze k.p.c. w zw. z art. 232 zdanie drugie k.p.c. i w zw. z art. 5 k.p.c. poprzez zaniechanie udzielenia, działającym bez adwokata, wnioskodawcom pouczenia co do konieczności wykazania podstawowych dla sprawy okoliczności (złożenia wniosku w terminie rocznym od wykrycia błędu) przy jednoczesnym zaniechaniu przez Sąd działań z urzędu w tym zakresie, mimo obowiązku ustalania z urzędu kręgu spadkobierców, na który ma wpływ skuteczność uchylenia się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku, i tym samym nie wyjaśnienie okoliczności faktycznych mających istotne znaczenie dla sprawy.

Powyższe skutkowało błędem w ustaleniach faktycznych, że nie zachodzą żadne okoliczności przemawiające za zatwierdzeniem uchylenia się od skutków prawnych niezłożonego w terminie oświadczenia.

W oparciu o powyższe zarzuty, skarżący wnieśli o:

- dopuszczenie dowodu z pisma Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo- Kredytowej im. S. S. w G. z 4 kwietnia 2014 r. na okoliczność dochowania terminu do złożenia wniosku o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia spadkowego, wskazując, że potrzeba powołania niniejszego dowodu wynikła dopiero na obecnym etapie postępowania;

- uchylenie zaskarżonego orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania w oparciu o art. 386 § 4 k.p.c., celem odebrania oświadczenia o odrzuceniu spadku oraz dokonania niezbędnych dla właściwej oceny sprawy ustaleń faktycznych.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja jest zasadna.

Analiza zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego, zaskarżonego orzeczenia jak i jego pisemnych motywów czyni nieodzownym wniosek, że Sąd Rejonowy w ogóle nie rozpoznał istoty sprawy w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się wszak jednolicie, że do nierozpoznania istoty sprawy dochodzi wówczas, gdy rozstrzygnięcie sądu pierwszej instancji nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, gdy zaniechał on zbadania materialnej podstawy żądania albo merytorycznych zarzutów strony (por. wyrok Sądu Najwyższego z 9 stycznia 1936 r., C 1839/36, Zb. Orz. 1936, poz. 315; postanowienia Sądu Najwyższego z 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999, Nr 1, poz. 22; z 15 lipca 1998 r., II CKN 838/97, Lex nr 50750; z 3 lutego 1999 r., III CKN 151/98, Lex nr 519260; wyroki Sądu Najwyższego z 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, OSP 2003 Nr 3, poz. 36; z 21 października 2005 r., III CK 161/05, Lex nr 178635.; z 12 listopada 2007 r., I PK 140/07, OSNP 2009, nr 1-2, poz. 2).

Rozpoznanie istoty sprawy ma zatem co do zasady miejsce wtedy, gdy sąd wydaje rozstrzygnięcie stanowiące odpowiedź na zgłoszone w danym postępowaniu żądanie.

O tym w realiach niniejszej sprawy mówić zaś zdecydowanie nie sposób.

A. i M. M. (2) składając wniosek w niniejszej sprawie dążyli do uchylenia się od skutków niezłożenia w terminie oświadczenia w imieniu M. M. (1) o odrzuceniu spadku po Z. S.. We wniosku wskazali, że zamierzają odrzucić spadek po zmarłej Z. S. w imieniu swojego małoletniego syna M. M. (1).

Jak wynika z art. 1019 § 1 pkt. 1 i § 3 k.c., oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia co do odrzucenia spadku, wymaga do swej skuteczności zatwierdzenia przez sąd. Dopiero z chwilą zatwierdzenia przez sąd, staje się ono skuteczne (art. 1019 § 3). Do uchylenia się od skutków prawnych niezłożenia w terminie tego oświadczenia nie może więc dojść bez udziału sądu. Jednocześnie (przed tym samym sądem) spadkobierca powinien oświadczyć, czy i jak spadek przyjmuje, czy też go odrzuca (art. 1019 § 1 pkt 2). W braku takiego oświadczenia uchylenie byłoby bezskuteczne.

Ze względu na ścisłe powiązanie ww. oświadczenia z jego zatwierdzeniem przez sąd, należy uznać, że wniosek o uchylenie się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia zawsze wyraża oczekiwanie wnioskodawcy zatwierdzenia tego uchylenia przez sąd.

Ocena, w świetle art. 1019 § 1 i 3 k.c., przez sąd skuteczności uchylenia się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku wymaga przede wszystkim odebrania przez sąd oświadczenia o uchyleniu się od tych skutków.

Słusznym jest zatem pogląd skarżących, że w następstwie złożonego przez nich wniosku, sąd powinien przez podjęcie stosownych zarządzeń umożliwić im złożenie do protokołu (art. 641 § 4 k.p.c.) zarówno oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku, jak i oświadczenia o odrzuceniu spadku.

Zdaniem Sądu Okręgowego, mając na uwadze obowiązek sądu działania z urzędu w przedmiocie stwierdzenia, kto jest spadkobiercą i na jakiej podstawie, Sąd Rejonowy winien był przedsięwziąć działania niezbędne do odebrania ww. oświadczeń od skarżących, po czym ocenić skuteczność uchylenia się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 2010 r., V CSK 337/09, i 7 listopada 2012 r., IV CSK 139/12).

W sprawie niniejszej Sąd Rejonowy nie odebrał żadnego z wnioskowanych oświadczeń, co oznacza nierozpoznanie istoty sprawy, ponieważ przedmiotem kontroli sądu w rozpatrywanym postępowaniu jest skuteczność tych oświadczeń.

Podejmując rozstrzygnięcie w kwestii zatwierdzenia złożonego oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczenia co do odrzucenia spadku, sąd kontroluje ziszczenie się ustawowych przesłanek, tj. bada zasadność tego oświadczenia w świetle przesłanek prawnej doniosłości błędu, prawidłowość połączonego z tym oświadczeniem oświadczenia o odrzuceniu spadku oraz złożenie obu oświadczeń w terminie określonym w art. 88 § 2 k.c.

W tym stanie rzeczy należy uznać, że Sąd Rejonowy naruszył art. 1019 § 1 i 3 k.c., co w konsekwencji doprowadziło do nierozpoznania istoty sprawy.

Niezależnie od powyższego, należy również zwrócić uwagę na zasadność zarzutu apelujących co do zaniechania Sądu Rejonowego w zakresie przeprowadzenia dowodów na okoliczności istotne dla rozstrzygnięcia sprawy, tj. co do powzięcia przez M. M. (2) wiadomości o tytule powołania M. M. (1) do spadku, rzutujących na ocenę zasadności żądania wniosku. Sąd Rejonowy poprzestał na ustaleniu, także zresztą kwestionowanym przez skarżących, okoliczności powzięcia stosownej wiadomości przez A. M.. Ustalenia te były niewystarczające, ponieważ każdy z rodziców może samodzielnie działać jako przedstawiciel ustawowy dziecka (art. 98 k.r.o.).

Ze względu na powyższe, stosownie do treści art. 386 § 4 k.p.c., koniecznym stało się uchylenie zaskarżonego postanowienia Sądu Rejonowego i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu sądowi na podstawie art. 108 § 2 k.p.c. rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

Sąd Rejonowy przy ponownym rozpoznaniu sprawy, mając na względzie powyżej poczynione rozważania, powinien odebrać od skarżących oświadczenie o uchyleniu się od skutków niezłożenia w terminie oświadczenia w imieniu M.

M. (1) o odrzuceniu spadku po Z. S. oraz oświadczenie o odrzuceniu spadku po zmarłej Z. S. w imieniu małoletniego M. M. (1).

Sąd Rejonowy winien także dokonać ustaleń faktycznych zgodnie z dyspozycją art. 233 § 1 k.p.c. bacząc by ustaleniami tymi objąć wszystkie okoliczności relewantne, po uprzednim należyтым odniesieniu się i rozważeniu okoliczności i argumentów podnoszonych przez skarżących w tym względzie, w tym również złożonego przez skarżących na obecnym etapie postępowania wniosku dowodowego, a następnie w oparciu o nie ponownie rozstrzygnąć o zasadności stanowisk przedstawicieli ustawowych wnioskodawcy w świetle odpowiednich przepisów prawa, tj. ocenić skuteczność złożonego oświadczenia o uchyleniu się od skutków niezłożenia w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku w świetle przesłanek prawnej doniosłości błędu, prawidłowość połączonego z tym oświadczeniem oświadczenia o odrzuceniu spadku oraz ocenić złożenie obu oświadczeń w terminie określonym w art. 88 § 2 k.c.

Mając na uwadze powyższe Sąd Okręgowy orzekł jak w sentencji w oparciu o powołane powyżej przepisy prawa.